

ALBERT BUURSMAN

Molens en de eigenaar

Dit is het derde deel in de serie die aandacht besteedt aan het thema 'Diversiteit'. Ditmaal gaat het om de aspecten van molenbeheer. Wat komt daar allemaal bij kijken. Hoe staan molenaar en bestuurder daar tegenover en hoe zijn de onderlinge verhoudingen? Deze en andere zaken komen aan de orde in het onderstaande interview met Harry Rozema, secretaris van de Molenstichting Fivelingo en Jaap Schuurman, gediplomeerd molenaar van De Meervogel te Garrelweer, die eigendom is van de zojuist genoemde stichting. Beide heren zijn al decennia lang actief in de molenwereld.

Betrokken bestuurder

Wat heeft Rozema met molens; heeft hij zelf op een molen gedraaid of zou hij dat willen? 'Gelukkig ben ik daar niet geschikt voor, want ik kreeg zo langzamerhand hoogtevrees. Mijn betrokkenheid komt vanwege de waterschapswereld. De waterschappen hadden vroeger zelf de poldermolens in onderhoud. In de jaren zeventig van de vorige eeuw kwam daar verandering in vanwege onder meer financiële redenen. Zo konden waterschappen geen beroep doen op derden. Ook de waterstanden werden in die periode aangepast. Dat had deels te maken met de ruilverkavelingen, die gevolgen hadden voor de ontwatering. In de meeste gevallen werd het peil naar beneden bijgesteld. Dat betekende dat de vijzels te kort werden. Nu kon je die wel vervangen, maar dat was een heel gedoe...' Schuurman valt in: "Ja, en ook de opvoerhoogte werd groter en dat gaf capaciteitsproblemen. Specifiek naar poldermolens toe geredeneerd werd de problematiek

steeds omvangrijker". Rozema vervolgt: 'Door samenvoeging van 'onderbemalingen' werd het bemalingsgebied steeds groter'. Schuurman verduidelijkt die problematiek aan de hand van zijn molen: "De Meervogel is maalvaardig, maar draagt qua capaciteit maar weinig bij aan de bemaling. Het huidige gemaal is wel tien of twintig maal groter".

Molenstichtingen

Gemeenten kampten ook met het probleem van stilstaande molens, waarop men zocht naar samenwerkingsverbanden. Het onderbrengen in stichtingen bood uitkomst. Zo ontstonden molenstichtingen als die van Fivelingo, Oldambt en Hunsingo. Waterschappen en gemeenten die molens inbrachten, moesten bestuursleden voor de stichting leveren. Vanwege zijn technische functie bij het waterschap werd Rozema één van de beide bestuursleden die gedelegeerden waren namens het waterschap in de twee eerstgenoemde molenstichtingen. De andere vertegenwoordiger was een lid van het dagelijks bestuur. Er werden overeenkomsten opgesteld, waarbij de – voormalige – eigenaren zich verplichtten om jaarlijks een bepaalde financiële bijdrage te verstrekken. De molens werden in eigendom overgedragen aan de stichting via een notariële akte, waarin ook verplichtingen van de stichting stonden omschreven. Schuurman: "De Stichting kreeg de molens in bezit en de "oude eigenaren" leverden een jaarlijkse bijdrage. Een belangrijk argument was dat de waterschappen en gemeenten geen aanspraak konden maken op subsidies; een stichting kon gemakkelijker geldbronnen bijeenkrijgen. De poldermolens werden

door de waterschappen overgedragen aan de stichting omdat ze hun functie hadden verloren; ze werden vervangen door elektrische gemalen; je had dan geen problemen als er te weinig wind was. Tijdens de oprichting van de stichting vielen de molens nog onder de 'BWO', de 'wet Bescherming Waterstaatswerken in Oorlogstijd', die viel onder het Rijk en zo kwam er ook van die zijde een bijdrage, maar dat was al snel afgelopen; het werd wel afgekocht met een aardig bedrag".

Gediplomeerd vrijwillig molenaar

Hoe is Schuurman in de molenwereld terechtgekomen? "We zijn tegelijkertijd in 'het vak' gerold. 'De Meervogel' in Hoeksmeer had geen 'echte' molenaar meer, wel iemand van het waterschap die de molen bediende. Als inwoner van Garrelswaer en geregelde bezoeker van Hoeksmeer trok Schuurman zich het lot aan van de molen die stil stond en verpieterde: "Ik

ging in opleiding, want ik wilde die molen bedienen. Tegelijkertijd ontstond ook de Molenstichting Fivelingo. Daar ben ik nog een tijd penningmeester van geweest, maar ik was geen 'boekhouder'. Nu ben ik nog actief als molenaar."

Schuurman heeft ook belangstelling voor de molen vanwege zijn affiniteit met techniek. Hij was in het dagelijks leven elektrotechnisch engineer bij AKZO te Delfzijl en heeft ook vanuit die invalshoek belangstelling voor molens: "Als je op die wijze naar molens kijkt, zijn ze een vernuftig stuk techniek. Daarnaast gaat het ook om een stukje historisch besef. Het gaat om een molen van 1802, die dus al bijna 210 jaar oud is. En dan is er de biotoop: Hoeksmeer, een water dat is ingepolderd voor landbouwgrond. Die polder werd bemalen door de molen. Daarna was het gebied een tijd 'woest en ledig'. Nu is het een natuurgebied van Natuurmonumenten. Er is weer een draaiende molen en dat willen we graag zo houden. En als je molens wilt behouden moet je die maalvaardig houden. Mensen kunnen er dan ook kennis van nemen en van genieten. Dus ik ontvang graag bezoekers, maar ook als er niemand is vind ik het prachtig. Als het een korenmolen was die daar stond, dan was ik korenmolenaar geworden. Ik ben blij met een molen op die plek".

Molenstichting Fivelingo

De Molenstichting Fivelingo, opgericht omstreeks 1990, heeft acht molens in eigendom en is verantwoordelijk voor het beheer daarvan. Van die molens zijn er drie afkomstig van het waterschap, ten tijde van de overdracht nog 'Eemzijlvest' geheten (inmiddels opgegaan in het waterschap Noorderzijlvest, A.B.). Daarnaast bracht de gemeente Loppersum gelijktijdig drie molens in, namelijk die van Loppersum zelf en van de dorpen Zeerijp en Middelstum. Enkele jaren later gingen ook de molens van de gemeente Ten Boer over naar de Molenstichting Fivelingo. Dat betrof de molen van Thesinge en de 'Fram' te Woltersum. Er bestaat wel verschil tussen de bijdragen die betaald worden voor de verschillende molens. Rozema: "De jaarlijkse bijdrage is afgestemd op het type molen. Zo betaalt de gemeente Ten Boer veel meer voor de 'Fram', dan het waterschap voor een poldermolen. Zeer belangrijk zijn de meerjarenplanningen. Voor het gewone beheer zijn de donateurs belangrijk, maar voor de grote restauraties kun je niet zonder sponsors. Je moet als stichting zelf zo'n 40 procent ophoesten en dat geld heb je niet staan".

Wat vindt Schuurman van het bestuur? "Het stichtingsbestuur bestaat uit een vaste kern, met daarnaast een aantal 'wisselpeleers', dat zijn de vertegenwoordigers van de gemeenten en de waterschappen en daarbij is men afhankelijk van de verkiezingen. In het bestuur zitten ook leden die afkomstig zijn uit het college en

HET VERWIJDEREN VAN HET RIET VAN HET ACHTKANT

DE STELLING VAN DE LEEUW IN ZEERIJP IN REPARATIE

de raad van de gemeenten en uit het dagelijks en het gewone bestuur van de waterschappen. Die vertegenwoordiging wisselt praktisch na elke verkiezing. Dat zijn de gedelegeerde vertegenwoordigers. De sterke punten van deze stichting zijn dat we een goede technisch adviseur en een goede penningmeester hebben. De rol van de penningmeester, die goed in het financieringscircuit moet zitten, is erg belangrijk. Hij moet signaleren wanneer fondsen benaderd moeten worden, weten voor welke termijn ze benaderd moeten worden en ze vervolgens tijdig aanschrijven, want anders vis je achter het net”.

Veiligheidsaspecten van beheer

Wat betreft het beheer en wie daarbij over het aspect van de veiligheid gaat, is Rozema duidelijk: “Dat is altijd het bestuur. We hebben arboplannen. Daar moet de molenaar zich aan houden”. Ook Schuurman is het daarmee eens: “we hebben strikte veiligheidsregels. De bediening mag alleen geschieden door gediplomeerde molenaars. Zelf ben ik ook heel terughoudend met hulpjes. Ik had een tweede molenaar, die was er eerder dan ik en had een gedeelte van de opleiding gedaan en was uiterst voorzichtig; hem vertrouwde ik wel. Maar ik kreeg later een nieuwe hulp, die was alleen voor hand- en spandiensten, maar niet voor functionele taken”. Ook daarbij hanteert de Molenstichting Fivelingo een ondergrens. Rozema: “De tweede

molenaar moet minimaal in opleiding zijn”. Wat dat aangaat komt Schuurman met een voorbeeld: “Ik kreeg iemand van dertien à veertien jaar die zelf de molen wilde bedienen. Ik zei toen tegen hem: “Ga eerst maar eens de zaak aanvegen”. Daarna kwam hij niet zo vaak meer. Een molenaar draait niet waar hij zelf niet bij is. Het komt soms wel voor dat hij even iemand van elders haalt. Als de molen plat gaat – in het ergste geval – ben je wel een miljoen kwijt”!

Wat vindt het bestuur belangrijk op beheersgebied? Rozema: “Bestuurlijk gezien naar het beheer is het allerbelangrijkste dat iedere molen een goede gediplomeerde molenaar heeft. Maar voordat je zo iemand hebt, ben je wel drie jaar verder! Toch hebben we gelukkig niet te klagen over een gebrek aan mensen”. Ook Schuurman kan zich daarin vinden: “Momenteel is dat gelukkig zo in deze regio. Zo sprak ik afgelopen zaterdag nog een instructeur te Garsthuizen die me vertelde dat hij een wachtlijst had”. Rozema: “Ik denk dat dat overtrokken is. Wij hebben er nu twee. We hebben op dit moment acht molenaars en een deel in opleiding. Dat is een redelijke bezetting en wat dat betreft mogen we niet klagen”.

De contacten tussen molenaar en stichting

Hoe verlopen de contacten tussen beide partijen? Rozema: “De kunst is dat je als bestuur goed contact houdt met de molenaar, want zonder vrijwillige

molenaars kun je de stichting wel opheffen. We proberen zo'n twee à driemaal per jaar een gemeenschappelijke bijeenkomst te organiseren. Tijdens die vergaderingen geven we inhoudelijke informatie vanuit de stichting. De molenaars kunnen dan aangeven wat zij urgent vinden en wat niet. Dan kun je ook gerichte besluiten nemen. Op basis van het meerjarenplan geeft de technisch adviseur aan wat er voor de instandhouding van de molen nodig is". Schuurman: "Er is jaarlijks een rondgang die wordt gehouden in en om de molens, waarbij gelet wordt op alles waar aandacht aan besteed moet worden. Dat kan variëren van schilderwerk tot het vervangen van grote onderdelen. De kleine uitgaven worden uit de jaarlijkse exploitatiepot bekostigd, maar voor de grote moet je andere bronnen aanboren. Daarnaast zijn er nog de taxaties van de Monumentenwacht die iedere twee jaar plaatsvinden". Hoe verlopen de bijeenkomsten? Rozema: "De opkomsten bij onze vergaderingen zijn over het algemeen redelijk, waar het de molenaars betreft". Schuurman kan daar mee instemmen: 'Ja, en het is belangrijk dat molenaars en bestuursleden elkaars doen en laten kennen waar het de molens betreft. Het bestuur moet weten wat er bij de molenaars speelt en omgekeerd is ook de molenaar gebaat bij een goede relatie met het bestuur. Als we niet weten wat er omgaat bij het bestuur, dan voelen we ons alsof we op een eilandje zitten. Nu kunnen we onze mening goed kwijt tijdens de vergaderingen. Ja, ik denk echt dat het op een goede manier functioneert". Daarbij sluit Rozema aan met de opmerking: "Ik denk dat het wel eens slechter is geweest. Dat was deels het gevolg van frustratie. De molenaar wilde dan wel iets, maar het bestuur kon die wensen niet fiatteren, want er was niet voldoende geld".

Hoe zien de heren de toekomst tegemoet?

Rozema: "Het instandhouden van molens kost heel veel geld. Onze stichting had vijf molens in restauratie. Daarvan zijn er nu drie opgeleverd en er komen er nog twee aan in november. Daar moet je je onderhoud goed op afstemmen, want anders moet je over tien jaar alweer restaureren". Wat de financiële situatie betreft merkt Schuurman op: "En we hebben geen buffer; we leven bij de dag... Bijna altijd loop je achter de feiten aan". Rozema reageert: "Zeg maar gerust jaarlijkse tekorten, want restauraties vallen nooit mee! Daar komt bij dat al onze molens voor honderd procent verzekerd zijn tegen brand en storm. Dat betekent wel dat zo ongeveer de helft van de onderhoudsbegroting daar naartoe gaat".

Met de huidige economische teruggang en de druk op subsidies vraagt Rozema zich af, of al die molenstichtingen nog overeind kunnen blijven: "Dat is haast niet meer te doen en ik denk dat je dan ook moet gaan clusteren". Schuurman: "We hebben nu al een samen-

werkingsverband van een waterschap en twee gemeenten, maar er zijn in Groningen zeker nog vier andere stichtingen en dan zijn er heel veel particulieren, maar die gaan ook steeds meer zuchten". Rozema verzucht nogmaals: "Ik vraag me wel af hoe het bestuurlijk en financieel verder moet. Ik betwijfel of je een relatief kleine stichting als de onze overeind kan houden. Schuurman onderkent het probleem, maar vindt het prima wanneer de situatie qua organisatie blijft zoals die nu is: 'Je hebt nu korte lijnen en die worden dan veel langer".

Keuzes maken of niet?

Op de vraag of er in deze zware tijden keuzes gemaakt moeten worden tussen de financiering van verschillende culturele organisaties en doeleinden en of er misschien keuzes gemaakt moeten worden waarbij – een deel van de – molens afgestoten zouden moeten worden, reageren beiden fel. Schuurman: "De eigenaar heeft onderhoudsplicht. De gemeenten waren overigens blij dat ze er van af waren wat betreft die verplichting met alles wat daarbij kwam kijken. Het doel van de stichting is het maalvaardig houden van de molens, niet het verkopen. Een honderd jaar geleden waren er nog een duizend molens in de provincie. Nu zijn dat er 82. Moet je dan teruggaan naar acht? De hele wereld draait om geld. Iets wat geld kost en waarvan men het nut niet dadelijk van inzicht wordt snel negatief beoordeeld. Hoe kun je beleving uitdrukken in geld? Je moet alle schepen niet achter je verbranden. Mensen die in een molen komen zijn altijd onder de indruk van de techniek en van het monumentale. Ook mensen uit het eigen dorp verbazen zich daarover, als ze eens langskomen. De bewustwording is van belang. Hoe maak je mensen bewust dat er iets moet worden opgebracht voor datgene wat in stand gehouden moet worden?" Rozema: 'Wat is belangrijk? De bibliotheek, het dorps huis, de molen? Dorpen zijn gehecht aan hun molen. Dat moet je niet wegvlakken. Als je opstand wil hebben... Het zijn monumenten en die moeten in stand gehouden worden.'